

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра
фехтування, боксу
та національних одноборств

**Історія та сучасний стан розвитку фехтування
в світі**

**Лекція для студентів
I курсу**

Підготував:
доцент Шуберт В.С.

Львів

План

1. Об'єктивні передумови виникнення фехтування.
2. Фехтування – як мистецтво володіння холодною зброєю.
3. Становлення та розвиток спортивного фехтування.

1. Об'єктивні передумови виникнення фехтування

Фізичні вправи і ігри виникли на основі праці людини. Вони розвивались під безпосереднім впливом трудової, релігійної і військової практики. Боротьба первісних людей з силами природи за своє існування, а пізніше багаточисельні міжплемінні війни обумовили появу примітивної зброї (палиць, сокир кам'яних, списів, а в період бронзового віку – першого кованого меча).

Зброя в ті часи служила людині для мисливства і як засіб нападу та оборони, а вправи з нею були засобом цілеспрямованого навчання і тренування в утилітарних цілях. Одночасно з появою зброї стали народжуватися найпростіші прийоми володіння нею. В процесі трудової діяльності людини, по мірі росту її свідомості, а також постійній потребі в руховій активності ці прийоми стали удосконалюватись. Навчання володінню зброєю підростаючого покоління і систематичні вправи дорослих в цьому мистецтві були в умовах первісного ладу загальною і обов'язковою справою, важливою життєвою потребою.

Багаточисельні стенографічні і фольклорні матеріали зібрані вченими серед окремих народів і країн (Австралія, Індія, Америка, Африка, Сибір та ін.) свідчать про те, що навчання і тренування в мистецтві володіння зброєю з появою релігії в родовому суспільстві стали складовою частиною побутових і релігійних обрядів, магічних ігор і танців, які представляли собою імітацію елементів або повну репродукцію полювання, військових дій, змагальних вправ. Окрім того, навчання і тренування в умінні володіти холодною зброєю було невід'ємною частиною акту посвяти юнаків (ініціації – тобто досягнення статевої зрілості, або зарахування до чоловічого товариства), яке проходило під керівництвом наставників-інструкторів, консультантів або вчителів (М.І.Пономарьов, 1970).

В період розпаду родового ладу, який характеризувався виникненням військової демократії, оволодінням металами, поділом скотарських та інших племен, виникненням основ приватної власності на засоби виробництва, фехтування, як мистецтво володіння холодною зброєю, разом з іншими

єдиноборствами отримало значного розповсюдження. Це було обумовлено великим впливом військової справи.

Так як війни стають однією із форм відносин між племенами, військова справа проникає в цей період в побут народу, особливо верхніх прошарків родового ладу. Потреба підготовки до бойових дій стала головною причиною появи змагань на різних видах зброї, тренування у фізичних вправах повністю перетворилось у тренування зі зброєю.

Фехтування на холодній зброї стає привілеєм вождів племен і родової аристократії. Серед населення в багатьох країнах розповсюджується фехтування на палицях. Про це свідчать багаточисельні пам'ятки мистецтва Єгипту, Австралії, Америки, Океанії, Індії, Персії, Грузії, Вірменії.

Техніка і тактика фехтування в цей період визначається тим, що для захисту від ударів і уколів вживаються щити різних форм і розмірів (дерев'яні, шкіряні, комбіновані, а потім металеві), а також шоломи. Найбільш розповсюдженими стали дворучні і одноручні мечі. Вага кованих мечів і сила ударів (уколів) були розраховані на пробивання масивного спорядження і щитів. Це обумовило наступальну тактику поєдинку і розмахисті по техніці рухи при лівосторонній стійці по відношенню до суперника. Виставлена вперед і дещо вліво ліва нога створювала більшу площу опори, висунуті вперед ліве плече і ліва рука були повністю прикриті щитом. Останній використовувався інколи і як зброя нападу. Наприклад, на близькій дистанції ударами щитом в тіло або щит суперника, відштовхували його від себе і використовували момент відступу суперника для нанесення йому удару або уколу (І.Є.Кох, 1948).

Уже в період розпаду родового ладу у різних народів влаштовувались змагання з володіння холодною зброєю. Так, старогрецький поет Гомер в своєму творі "Іліада", описує подібні змагання в героїчній Греції таким чином (В.А.Аркадьєв, 1959):

“В браний одівшись доспіх, опоясавшись променистою міддю
Вийти один на один і зміряти їх міць перед народом

Хто в кого скоріше проб'є благородне тіло
І крізь доспіхи торкнеться і членів і крові багряної –
Той переможець.”

Володіння наступальною і захисною зброєю того часу вимагало значного розвитку фізичних якостей воїна і різнобічних навичок, що досягалося постійними тренуваннями.

2. Фехтування – як мистецтво володіння холодною зброєю

Розпад первіснообщинного ладу привів до виникнення антагоністичних класів і появи держави як апарату насильства пануючого класу над пригніченими рабами. Фехтування в цей період стає засобом військово-фізичного виховання рабовласників і використовується для захисту їх класових інтересів.

Розвиток мистецтва володіння холодною зброєю на даному етапі можна розглянути на прикладі окремих народів і країн. Так, навчання прийомам володіння холодною зброєю в Стародавньому Китаї проходило у формі індивідуального сімейного виховання, яке заключалось в точному повторі сином дій батька, під безпосереднім його керівництвом (В.А.Аркадьєв, 1959). Збереглися дані про те, що у народів Стародавньої Індії існувала свята книга, яка вміщувала принципи вправ із зброєю. Викладачами виступали члени секти брамінів. Навчання молоді провадилось на міських площах.

Є наукові дані про високий рівень розвитку фехтування в стародавніх арабських країнах. Так в храмі Медиш Абу (Верхній Єгипет), який був побудований Рамзесом III в 1190 році до н.е., зберігся барельєф із зображенням змагань на холодній зброї в честь перемоги фараона над лівійцями. Добре видно зброю, якою озброєні суперники, а також захисні пристосування подібні до гарди сучасної шаблі і "маски" у вигляді валика закріпленого на голові. Ієрогліфи на барельєфі означають вигуки суперників: "До бою! Мене захоплює те, що зробить моя хоробра рука у

цьому поєдинку!", а також викрики глядачів: "Іди вперед! О прекрасний воїн!". Головні убори судді і організаторів бою прикрашені пір'ями. Переможець зустрічі салютує зброєю фараону і світі. Даний історичний факт свідчить про те, що фехтування в Стародавньому Єгипті випередило на чотири століття Олімпійські ігри античної Греції (К.Т.Булочко, 1967).

Класовий характер фехтування в епоху розквіту рабовласницького ладу в античних державах Стародавньої Греції точно характеризують слова пісні Спартанських воїнів: "Моє багатство – це мій спис, мій щит, мій славетний шолом і міцність мого тіла. Дякуючи їм, я маю все, що потрібно, і тримаю в покірності своїх рабів". (Г.Д.Харабуда, 1984). Навчання навичкам володіння холодною зброєю було складовою частиною систем фізичного виховання в Спарті і Афінах – класичних рабовласницьких містах-держав. Так, в Спарті уже з семи років хлопчики жили поза сім'єю і виховувались під керівництвом спеціальних учителів. З чотирнадцяти років їх навчали володіти холодною зброєю і вони починали нести військову службу. В Афінах фізичне виховання здійснювалось з 7 до 14 років в граматичних і гімнастичних школах, а з 14 років в гімназіях і так званих ефебіях, де здійснювалась поглиблена військово-фізична підготовка. Тренуванням із зброєю і спорядженням в армії віддавалось стільки часу, що говорячи про щит, шолом і меч, Ціцерон підкреслює: "...що вони не відчували від них більшого обтяження, ніж від своїх плечей, рук і ніг".

Найбільшого розквіту мистецтво володіння холодною зброєю в дану епоху досягло в Стародавньому Римі, де воно було складовою частиною досконалої системи фізичної підготовки армійських контингентів.

На відміну від Греції військово-фізична підготовка римлян була не державною, а сімейною справою. До 15 років діти виховувались батьками, а інколи в приватних школах, де хлопчики з більш заможних і знатних сімей отримували добру фізичну і військову підготовку – бігали, боролись, метали спис, навчались їздити верхи, фехтували. З 15 років підлітки особливо ретельно удосконалювали мистецтво володіння зброєю, а з 16 років відбували у військові табори, де поряд з

іншими вправами удосконалювали прийоми володіння холодною зброєю. При цьому широко використовувались спеціальні снаряди – опудала, стовби вриті в землю, дерев'яні мечі, палиці. В римській армії навчання здійснювали інструктори, або так звані "доктори зброї" – відомі люди, які мали високі нагороди і відзнаки.

В період розпаду Римської імперії улюбленим видовищем і забавою римлян були поєдинки гладіаторів. Поєдинки гладіаторів проводились з 264 р. до н.е. Гладіатори вербувались із найбільш сильних рабів, які отримували попередній вишкіл в спеціальних школах. Змагання гладіаторів проводились головним чином на аренах цирків і амфітеатрів в дні свят. Характерно, що єдиноборство проводилось не на одному й тому ж виді зброї, а на різних, наприклад: меч проти сітки і тризуба, довгий фракійський меч проти короткого римського меча і т.ін.

На гладіаторів, відомих силою і спритністю, глядачі робили ставки. Інколи програвалось не тільки весь свій достаток, а й воля. Той, який програвав, ставав рабом. Доля переможеного вирішувалась жестами можновладця і почесних гостей: великий палець руки вгору - життя, палець вниз – смерть.

В деякому розумінні гладіаторські бої і все, що їм передувало, були уже найпростішою професійною системою володіння зброєю. Гладіаторські поєдинки, як і інші змагання на холодній зброї, поклали початок традиції проведення фехтувальних поєдинків у видовищній формі, яка отримала свій подальший розвиток на всіх історичних етапах.

Середні віки в історії – це період панування феодальних відносин впродовж V-XVII століть. Приблизно в IX столітті в Західній Європі сформувалась система військово-фізичної підготовки феодалів – лицарська система виховання, складовою частиною якої було військово-прикладне фехтування. Основними рисами цієї системи були класовий характер і військова спрямованість.

Система підготовки була трьохступенева і складалась із семирічних циклів. До 7 років хлопчик ріс і виховувався у сім'ї. З семи років він став пажем при дворі більш високопоставленого феодала, де навчався різним військовим вправам, їзді верхи, плаванню і фехтуванню. Одночасно хлопчик осягає усі правила лицарського

етикету. З 14 років він переходив у підручні лицаря, носив зброю, супроводжував в походах, допомагав одягати озброєння. В 21 рік його урочисто посвячували у лицарський сан.

З IX до XII століття зброєю наступу лицарів-феодалів був спис і меч – прямий, довгий, загострений, з невеликою поперечною і циліндричною рукояткою.

Ставши лицарем, молодик продовжував удосконалювати різні види “лицарських мистецтв”: періодично приймав участь у лицарських турнірах. Ідеальний лицар повинен був володіти наступними "лицарськими чеснотами":

1.Вміти їздити верхи, швидко сідлати коня, на скоку піднімати предмети із землі.

2.Вміти плавати і пірнати.

3.Вміти стріляти із арбалета, рушниці, лука.

4.Залазити по шесту і канату.

5.Змагатись на турнірах і проводити єдиноборства.

6.Займатись боротьбою і фехтуванням.

7.Добре танцювати, бути галантним, грати в шахи.

Лицарські турніри проводились з 935 до 1487 року. Батьківщиною турнірів була Франція, де вони часто називались галльськими грищами. Виникнення турнірів пов'язують з іменем лицаря Жоффруа де Прейї, який встановив тверді правила цих бойових ігр (В.Олівова, 1985).

Турніри мали груповий характер (стінка на стінку). Лицар, збитий з коня, вважався тим, який програв. Підготовка лицаря зводилась до нанесення міцних ударів зброєю і майстерного управління конем. Це обмежувало його можливості із віртуозності і тонкості володіння холодною зброєю, характерною для сучасного фехтування.

В епоху найвищого розквіту феодалізму турніри стали важливою подією в суспільному житті. Вони збирали велику кількість учасників (лицарів) і глядачів. Так, є свідчення, що у травні 1184 року на турнір, влаштований німецьким імператором Фрідріхом Барбаросою в Майгеймі з'їхалось біля 70000 лицарів з

Німеччини, Франції, Люксембургу, Австрії (А.Бонст, 1973).

Винахід пороху та поява вогнепальної зброї призвели до занепаду лицарства. Важка і довга холодна зброя змінюється легкою колючеоріжучою шпагою, яка використовується як зброя ближнього бою, а також як зброя для дуелі і змагань з фехтування.

В цей період розвивається складна техніка прийомів нападу і захисту. Необхідність вивчення цієї техніки призвело до виникнення спеціальних шкіл, товариств, братств. В школах фехтування вчителі навчали прийомів володіння холодною зброєю. На уроках учні виконували прийоми під команду, працювали на мішенях, проводили навчальні поєдинки. Для занять відводились спеціально обладнані зали. Змагання з фехтування стають улюбленою розвагою молоді. Поєдинки проводяться по договірним правилам на затупленій зброї. Попит на викладачів фехтування був надзвичайно високий. У XII ст. відкрилась "Римська академія зброї", у XIII ст. діють школи зброї в містах Іспанії, у XV ст. в Німеччині заснована корпорація викладачів фехтування "Фехтбрудст". В Англії у 1540 році король Генріх VII заснував фехтувальне "Товариство майстрів благородної науки оборони", а в XVII ст. у Франції заснована "Паризька академія зброї".

У 1474 році видається перша друкована праця іспанських вчителів Луїса де Перпіньяка і Падроса де ТОРРЕ, в якій викладені основи техніки і тактики фехтування.

З середини XVI століття центром фехтування, яке мало дуельні і спортивні форми, стає Італія. В працях Джакоме (1570), Фабриса (1606), Жеганті (1608), Ферро (1610) дається опис бойової стійки і випада, позицій, батмана, дубле. Велика увага приділяється теоретичному обґрунтуванню техніки і тактики, відмічається велике значення часових і дистанційних характеристик.

Франція, як одна з країн класичного фехтування, значно пізніше стала на шлях самостійного розвитку техніки і тактики фехтування. До кінця XVII ст. у Франції панує італійська школа. Однак, подальший розвиток фехтування – це заслуга французьких майстрів. Ними була запроваджена нова легка зброя –

придворна шпага, яка протягом 150 років була постійним супутником дворянина Франції та інших країн Європи.

У 1653 році французький викладач Ш.Безнар видав книгу, в якій описує техніку фехтування дуже близьку до сучасної. Дається опис бойової стійки, привітання, випадів, пересувань кроками, ухилів з'єднань, переводів. Захисти поділяє на прямі, напівколові.

У 1670 році Жорж де ля Туш пише про сильну і слабку частини клинка, а Ле Перш де Кудрей рекомендує застосовувати в захисті сильну частину клинка. Він ввів поняття “ріпост” – відповідь після захисту.

У 1686 році Вернесон вперше описав переноси зброї через клинок суперника.

Технічні нововведення, рекомендовані французькими викладачами в своїх книгах, викликали глибокі прогресивні зміни в техніці фехтування. Збільшилась швидкість дій, почали використовуватись контратаки, удвоєні переводи. Першочергове значення відводиться точності та делікатному управлінню зброєю за допомогою пальців (дуате).

В XVII-XVIII ст. практикується проведення поєдинків за винагороду. Фехтування стало одним із способів залагодження спорів та непорозумінь.

Публічні фехтувальні поєдинки за винагороду влаштовувались головним чином в театрах, пізніше для цієї мети стали будувати спеціальні арени. Так у 1719 році англійський майстер фехтування Джеймс Фігг в самому центрі Лондона побудував виставковий Амфітеатр, який одночасно був школою фехтування, і в якому публічні виступи проводились протягом всього року. В англійській мові є спеціальна назва даного виду змагань – прайз-файтс – “боротьба за призи”. Гроші збирались із сум, отриманих під продажі вхідних квитків. Винагороду ділили між переможцем і переможеним у співвідношенні 2:1. Окрім того, кращі із фехтувальників отримували гроші від глядачів прямо в ході поєдинку. Газети в деталях описували хід поєдинків, особливо найбільш успішні виступи окремих фехтувальників і приводили імена переможців.

З часом учасники змагань почали урізноманітнювати програму виступів.

Стали змагатись декількома парами і на різних видах зброї, інколи включали до програми змагань поєдинки жіночих і змішаних пар (В.Олівова, 1985).

Приблизно в цей же період в Німеччині запроваджується так зване "мензурне" фехтування. Основу мензури складала рублячі атакуючі удари, при яких виключались головні елементи класичного французького фехтування – захист і пересування. Суперники стояли на певній дистанції – мензурі (від латинського – мензура – міра) так, щоб можна було наносити удари не сходячи з місця. Поєдинок проводився на гострих шаблях або шпагах. Єдиним способом захисту були рухи рук, від швидкості і спритності яких залежало вміння в потрібний момент відбити напад суперника. Сила ударів визначалась рухами зап'ястя. Суперники мітили в голову. Очі і скроні закривались спеціальними окулярами, а шия і частини рук, де виступали вени, перев'язувались бинтами.

3. Становлення та розвиток спортивного фехтування

Спортивне фехтування, яке зародилось і почало розвиватись в середні віки, стало у XVIII-XX ст. основним засобом військово-фізичної підготовки армії більшості країн Європи. Сформувались дві основні школи фехтування – італійська і французька. Конкуренція між ними стала основним стимулом розвитку техніки і тактики фехтування в Новий час.

Запровадження у Франції в 1776 році професором Ле Буасьєром захисної маски дало поштовх широкому розвитку техніки і тактики спортивного фехтування. Однак, тільки з середини XX ст. фехтування стає виключно спортом, оскільки перед першою і другою світовими війнами воно було ще засобом бойової підготовки військ.

В новий час фехтування носить переважно педагогічну спрямованість, як засіб фізичного і духовного розвитку. Фехтування викладається як обов'язковий предмет у військових навчальних закладах, університетах і гімназіях багатьох європейських

країн.

Першими прийшли до спортивного фехтування французи, які переглянули старі технічні канони, відмовились від надмірної турботи про гармонію краси рухів. Академічний стиль фехтування поступово витісняється більш раціональним, практичним напрямом. Виразником цього прогресивного, практичного фехтування був француз Ле Фожер. Його книга була видана в 1825 році.

Прикладом боротьби старої романтичної школи практичного напрямку у Франції може служити поєдинок засновника практичного напрямку Ле Фожера з графом Бонді – кращим фехтувальником того часу в Парижі. Маленький ростом, надзвичайно рухливий, до того нікому не відомий провінційний вчитель фехтування Ле Фожер приїхав в Париж зі спеціальною метою: перевірити на практиці свою теорію з бою з кращими представниками романтичної школи. Блискуча його перемога, в присутності великої кількості глядачів і всіх фехтувальних авторитетів того часу, викликала надзвичайну сенсацію.

Згадуючи цей історичний поєдинок, прихильник старої школи академік Ернст Легувьє у 1830 році в статті "Турнір XIX століття" пише: "Різка реакція реалізму проти романтичного академізму в літературі і живописі не могла не відобразитись на фехтуванні. Гомар, Шарлеман, Корденус та інші могли бачити з істинним співчуттям виникнення нової школи, яка турбуючись тільки про нанесення уколу, відкинула вимоги до витонченості і грації рухів, як непотрібні і смішні. Даремно наш Бертран, наш незрівнянний Бертран доказував своїми уроками і особистим прикладом, що в один і той же час можна бути і найбільш граціозним і найбільш сильним бійцем, з кожним днем нова школа завойовувала право громадянства. Фехтування віднині лишається без сумніву, вправою корисною, цікавою, але це більше не мистецтво, бо "нема мистецтва там, де нема краси".

Ми свідомо привели даний приклад, щоб показати, що принцип раціональності, доцільності і цілеспрямованості кожного руху і дії з тих пір є основами техніки і тактики спортивного фехтування.

З кожним роком XIX сторіччя, фехтування в Європі втрачає своє утилітарне

значення, як засіб безпосередньої бойової підготовки. Виключенням було фехтування на шаблях, оскільки бойова січна зброя ще використовувалась в кавалерійських частинах багатьох армій. Фехтування майже остаточно стає спортом.

В цей період в багатьох країнах відкриваються фехтувальні школи і навчальні заклади по підготовці викладачів фехтування. Так, в Угорщині в 1824 році відкривається перша фехтувальна школа. У Франції в 1856 році відкривається знаменита Жуанвільська школа викладачів, а в 1872 році подібний навчальний заклад відкривається в Римі.

Турніри з фехтування, які об'єднували спортсменів окремих країн, а також за участю фехтувальників сусідніх країн стали частим явищем в кінці ХІХ ст. Поступово починають запроваджуватись нові правила спортивних поєдинків та принципи суддівства. Розвиваються спортивні клуби. На початку ХХ ст. в спортивному фехтуванні чітко визначились три види зброї: рапіра, шпага, шабля. Починається час вибору розмірів зброї, формування вимог до спорядження фехтувальників, тощо.

Перші змагання з фехтування в сучасному розумінні були проведені в 1896 році в Будапешті на честь 1000-ліття Угорщини. В 1896 р. були проведені перші Олімпійські ігри сучасності, до програми яких входило фехтування (особисті змагання серед чоловіків в рапірі і шаблі). В 1900 р. до програми ІІ Олімпійських ігор були включені змагання на шпагах серед чоловіків. З 1904 року проводяться командні змагання шаблістів і шпажистів вперше відбулися на ІV Олімпійських іграх в 1908 р. Жінки дебютували на VІІІ Олімпійських іграх у 1924 р. в особистих змаганнях на рапірах. Командні змагання у фехтуванні на рапірах серед жінок в програмі Олімпійських ігор вперше відбулись в 1960 р. З 1996 р. до програми Олімпійських ігор включені особисті і командні змагання з фехтування на шпагах серед жінок.

З 1921 по 1936 рік в міжолімпійські роки регулярно проводились чемпіонати Європи (з 1921 по 1929 р. раз в два роки). З 1937 р. замість чемпіонатів Європи

проводяться чемпіонати світу, перший з яких пройшов у Франції, а другий (1938р.) в Чехії. З 1947 року, після восьмирічної перерви викликаній другою світовою війною знов щорічно стали проводитись світові чемпіонати.

Кількісний склад учасників перших Олімпіад був малочисельним. Всього 5-8 спортсменів розігрували медалі в особистих змаганнях на I Олімпіаді і всього дві команди боролись за першість у фехтуванні на рапірах на III Олімпіаді. Однак уже на іграх 1912 р. за особисту першість боролись 63 шаблісти, 104 рапіристи і 112 шпажистів, а в командних змаганнях приймали участь спортсмени 11 країн.

У 1913 році в Парижі була заснована Міжнародна Федерація фехтування (ФІЕ). Засновниками ФІЕ були: Бельгія, Богемія, Великобританія, Угорщина, Німеччина, Італія, Нідерланди, Норвегія, Франція, Швейцарія.

Основними завданнями ФІЕ є:

- сприяння розвитку міжнародних зв'язків між фехтувальниками усіх країн,
- розробка правил змагань та контроль за їх дотриманням при проведенні міжнародних змагань,
- проведення офіційних змагань ФІЕ,
- контроль за виконанням статусу любительства,
- прийняття дисциплінарних санкцій до порушників правил проведення змагань та статуту ФІЕ,
- вивчення та регламентація усіх питань, що стосуються міжнародних зв'язків у фехтуванні.

Офіційна мова ФІЕ – французька. Штаб-квартира ФІЕ знаходиться в країні діючого президента. В даний час членами ФІЕ є 110 країн.

В довоєнний період на світовій арені домінували фехтувальники Італії, Франції, Угорщини. Однак з 1952 р. на міжнародних змаганнях з'являються фехтувальники СРСР, які починаючи з 1958 року надовго захоплюють лідерство серед фехтувальних шкіл світу. Широка мережа спортивних шкіл, науково обгрунтована система підготовки, міжнародні контакти з фехтувальниками інших країн, високоякісне кадрове і матеріально-технічне забезпечення – це

ті складові, які дозволили радянським фехтувальникам швидко ліквідувати відставання від фехтувально розвинутих країн світу і утримувати провідні позиції на міжнародній арені аж до кінця існування СРСР (1991 р.).

В повоєнний період (особливо у 60-70 роки) значного прогресу досягли фехтувальники Польщі та Угорщини, які в загальнокомандному заліку на чемпіонатах світу почали випереджати традиційно сильні команди Італії та Франції. Значно підвищили свою майстерність фехтувальники Румунії, Куби, ФРН. Відбувається розширення географії фехтування на усіх континентах світу. В окремих видах зброї заявляють про себе фехтувальники Швеції, Болгарії, Австрії, Швейцарії, Великобританії, Японії.

У 80-90-ті роки на світовій арені знову домінують фехтувальники Італії, Німеччини, Франції, Росії, Угорщини. Серйозну конкуренцію, в окремих видах зброї, вказаним країнам складають спортсмени Румунії, Польщі, Куби, Китаю, України, Іспанії. Ще одну групу складають країни, в яких в останні роки приділяється значна увага розвитку фехтування. Окремі команди і спортсмени цих країн успішно виступають на Олімпійських іграх і міжнародних змаганнях. До цих країн відносяться: Австрія, Швеція, Естонія, Швейцарія, Корея, США, Білорусь, Іспанія, Великобританія, інші.

На сьогоднішній день спортсмени названих країн складають еліту світового фехтування. Однак, активно розвивають фехтування багато інших країн на різних континентах. У Європі це Норвегія, Бельгія, Нідерланди, Болгарія, Словаччина, Чехія, Словенія, Данія. В Африці: Єгипет, Кувейт, ПАР, Алжир, Туніс. В Азії – Японія, Філіппіни.

З країн колишнього Союзу регулярно приймають участь у міжнародних змаганнях спортсмени Росії, України, Білорусі, Естонії, Азербайджану. Однак, тільки фехтувальники Росії серйозно конкурують з провідними фехтувальними державами у боротьбі за загальнокомандну першість на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу.

Рекомендована література

Основна:

1. Бусол В. А. З історії розвитку фехтування на Галичині / В. А. Бусол, О. В. Ганіна // Фізична культура, спорт та здоров'я : зб. наук. робіт. – Харків, 1997. – С. 83 – 84.
2. Бусол В. А. Становлення та розвиток фехтування в українських сокільських осередках Галичини / В. А. Бусол, О. В. Ганіна // Роль фізичної культури в здоровому способі життя : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 1997. – С. 10 – 11.
3. Бусол В. Обсяги та ефективність бойових дій кваліфікованих фехтувальників-шаблістів / Василь Бусол, Ігор Роцин // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Львів, 2005. – Вип. 9, т. 1. – С. 335 – 339.
4. Бусол В. Фехтування в Україні: історія та сучасний стан : [навч. посіб.] / В. Бусол, О. Дьоміна. – Київ : [б. в.], 2013. – Ч. 1. – 71 с.
5. Фехтование : учеб. для ин-тов физ. культуры / под ред. Д. А. Тышлера. – Москва : Физкультура и спорт, 1978. – 332 с.

Допоміжна:

6. Королева А. П. История фехтования. Фехтование в древнем мире и в средние века : метод. разраб. / А. П. Королева. – Москва : [б. и.], 1990. – 20 с.